

ΑΠΟΚΡΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

Την Παρασκευή 12/03/2021 στο σχολείο μας κόντρα στην κατήφεια του εγκλεισμού, με χαρά, φαντασία και διάθεση - όπως προστάζει το πνεύμα της Αποκριάς - με πρωταγωνιστές τα παιδιά και με πρωτότυπα μασκαρέματα και διασκεδαστικές δράσεις από το σπίτι παρουσιάσαμε τα έθιμα της Αποκριάς

Αποκριά σημαίνει αποχή από το κρέας -προετοιμάζει τον άνθρωπο ψυχικά και σωματικά για την περίοδο του Πάσχα και την Ανάσταση. Στα λατινικά ταυτίζεται με το καρναβάλι, καθώς αυτή η λέξη προέρχεται από το carne, που σημαίνει “κρέας”, και το ρήμα vale, που σημαίνει “περνώ”.

Η περίοδος της Αποκριάς θεωρείται κατεξοχήν περίοδος εκτόνωσης, μια περίοδος κατά την οποία ο άνθρωπος ξεφεύγει από την καθημερινότητά του και εξωτερικεύει τα πάθη του με τη βοήθεια της μεταμφίεσης. Παλαιότερα το καρναβάλι γινόταν παντού στην Ελλάδα με μασκαράτες ομαδικές, χορούς, γλέντια, σάτιρα και διάφορα ιδιαίτερα έθιμα σε κάθε μέρος. Ήταν ευκαιρία για ξεφάντωμα, κρασί και πειράγματα. Μεγαλύτερα κέντρα του αποκριάτικου ξεφαντώματος ήταν, όπως και σήμερα, η Πάτρα με το περιβόητο πατρινό καρναβάλι, που έχει τις ρίζες του στις αρχές του 19ου αιώνα, η Πλάκα στην Αθήνα, η Θήβα με τον περίφημο “βλάχικο γάμο”, η Κοζάνη με τους ωραίους φανούς της, υπαίθρια γλέντια γύρω από φωτιές σε διάφορες γειτονίες της.

Τριώδιο και ονομασίες των εβδομάδων

Σύμφωνα με το έθιμο, τα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι αρματολοί και οι κλέφτες έβρισκαν την ευκαιρία στις Απόκριες να κατεβούν στην πόλη μασκαρεμένοι και να γλεντήσουν με συγγενείς και φίλους χωρίς να τους αναγνωρίσουν οι Τούρκοι.

Οι μεγάλες Απόκριες συνδέονται με την τελευταία περίοδο κρεατοφαγίας και διασκέδασης, προτού αρχίσει η μεγάλη νηστεία της Σαρακοστής. Στο διάστημα αυτό και για επτά ολόκληρες εβδομάδες δε γίνονται ούτε γάμοι ούτε γλέντια, ούτε πανηγύρια. Έτσι οι Απόκριες είναι η ευχάριστη παρένθεση ανάμεσα στο Δωδεκαήμερο και τη Μεγάλη Σαρακοστή. Αυτή η περίοδος που κρατάει τρεις εβδομάδες ονομάζεται Τριώδιο.

Η πρώτη εβδομάδα ονομάζεται “Προφωνή” ή “Προφωνέσιμη”, επειδή παλιά προφωνούσαν, δηλαδή ανακοίνωναν ότι άρχιζαν οι Απόκριες και κάθε οικογένεια έπρεπε να φροντίσει για τις προμήθειές της. Λέγεται και “Αμολλητή” ή “Απολυτή”, γιατί τότε απολούνται οι ψυχές των πεθαμένων και πάνε στον Πάνω Κόσμο.

Η δεύτερη εβδομάδα λέγεται “Κρεατινή”, γιατί είναι η τελευταία εβδομάδα που τρώνε κρέας. Ειδικά την Πέμπτη αυτής της εβδομάδας, τη λεγόμενη “Τσικνοπέμπτη”, σε όλα τα σπίτια ψήνουν κρέας και η μυρωδιά του ψητού (τσικνα) πλημμυρίζει τις γειτονίες. Το Σάββατο όμως της Κρεατινής και τα δύο επόμενα Σάββατα, αντίθετα με την Πέμπτη που είναι μέρα χαράς, είναι αφιερωμένα στη μνήμη των νεκρών (Ψυχασάββατα). Σύμφωνα με την παράδοση οι συγγενείς επισκέπτονται τα μνήματα και μοιράζουν κόλλυβα.

Η τρίτη εβδομάδα ονομάζεται “Τυρινή” ή “Τυροφάγου” και “Μακαρονού”. Κατά τη διάρκειά της επιτρέπεται να τρώνε μόνο γαλακτοκομικά, κυρίως το τυρί συνοδευόμενο με μακαρόνια.

Την επόμενη μέρα, την Καθαρά Δευτέρα, αρχίζει πλέον η ψυχική και σωματική προετοιμασία για το Πάσχα.

Το γαϊτανάκι

Το γαϊτανάκι είναι ένας χορός που δένει απόλυτα με το χρώμα και το κέφι της Αποκριάς.

Πέρασε στην Ελλάδα από πρόσφυγες του Πόντου της Μ. Ασίας και έδεσε απόλυτα με τα άλλα τοπικά έθιμα, αφού η δεξιοτεχνία των χορευτών και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του δεν αφήνουν κανέναν αδιάφορο. Δεκατρία άτομα χρειάζονται για να στήσουν το χορό. Ο ένας κρατάει ένα μεγάλο στύλο στο κέντρο, από την κορυφή του οποίου ξεκινούν 12 μακριές κορδέλες, καθεμιά με διαφορετικό χρώμα. Οι κορδέλες αυτές λέγονται γαϊτάνια και δίνουν το όνομά τους στο έθιμο.

Γύρω από το στύλο, 12 χορευτές κρατούν από ένα γαϊτάνι και χορεύουν μαζί, σε 6 ζευγάρια, τραγουδώντας το παραδοσιακό τραγούδι. Καθώς κινούνται γύρω από το στύλο, κάθε χορευτής εναλλάσσεται με το ταίρι του κι έτσι όπως γυρνούν (ο κάθε χορευτής περνάει τη μια φορά από μέσα και την άλλη απ' έξω) πλέκουν τις κορδέλες γύρω από το στύλο δημιουργώντας χρωματιστούς συνδυασμούς.

Ο χορός τελειώνει, όταν οι κορδέλες έχουν τυλιχτεί γύρω από το στύλο και οι χορευτές χορεύουν πολύ κοντά σ' αυτόν.

Πιθανόν ο κυκλικός αυτός χορός να υποδηλώνει τον κύκλο της ζωής, από τη χαρά στη λύπη, από το χειμώνα στην άνοιξη, από τη ζωή στο θάνατο και το αντίθετο.

ΝΑΟΥΣΑ

Κάθε χρόνο αναβιώνει το έθιμο “Γενίτσαροι και Μπούλες” που έχει τις ρίζες του στην Τουρκοκρατία. Οι Γενίτσαροι (Γιανίτσαροι) φορούν φουστάνελες, τσαρούχια, βαριά ασημένια νομίσματα, ενώ στο πρόσωπο φορούν την περίφημη μάσκα από κερωμένο πανί με ζωγραφιστό μουστάκι. Οι Μπούλες είναι επίσης άνδρες, ντυμένοι με γυναικεία παραδοσιακά ρούχα και στο πρόσωπο φορούν βαμμένες μάσκες.

ΞΑΝΘΗ

Την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς έχουμε το “κάψιμο του Τζάρου”. Ο Τζάρος ή Τζάρους είναι ένα ανθρώπινο ομοίωμα, που τοποθετούν πάνω σε πουρνάρια στο κέντρο της πλατείας. Εκεί οι κάτοικοι καίνε τον Τζάρο για να μην υπάρχουν ψύλλοι το καλοκαίρι, σύμφωνα με την παράδοση. Στη συνέχεια ρίχνουν εκατοντάδες πυροτεχνήματα.

ΚΟΖΑΝΗ

Ιδιαίτερο γώρισμα της κοζανίτικης Αποκριάς είναι οι φανοί, φωτιές που ανάβουν στις γειτονιές της πόλης, ενώ γύρω τους στήνεται υπαίθριο γλέντι υπό τους ήχους χάλκινων πνευστών. Εκεί ακούγονται τα Ξανιέντραπα, τραγούδια με σκωπτικούς στίχους που έχουν σκοπό τη διακωμώδηση γραφικών χαρακτήρων της πόλης, Κλέφτικα, αλλά και τραγούδια της ξενιτιάς και της αγάπης.

ΠΑΤΡΑ

Ξεχωριστή θέση στις αποκριάτικες εκδηλώσεις στην Ελλάδα κατέχει το καρναβάλι της Πάτρας. Διάφορα καλλιτεχνικά δρώμενα, θεατρικές παραστάσεις, το καρναβάλι των παιδιών και άλλα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του κόσμου και γίνονται πόλος έλξης πολλών επισκεπτών. Οι εκδηλώσεις κορυφώνονται την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς με τη Μεγάλη Παρέλαση των Αρμάτων και των Καρναβαλιστών.

ΣΚΥΡΟΣ

Στα σοκάκια της Σκύρου την περίοδο των Απόκρεων συναντάμε ομάδες μεταμφιεσμένων ανθρώπων. Κορυφαίος είναι ο Γέρος, ο οποίος είναι ντυμένος με μια μαύρη μαλλιάρη κάπα, φοράει τα παραδοσιακά δερμάτινα υποδήματα, τα τροχάδια, είναι φορτωμένος στη μέση του με 50 κουδούνια και προχωράει με ρυθμικό βηματισμό, δημιουργώντας εναλλασσόμενους ήχους. Συντροφιά του είναι η Κορέλα, που σύμφωνα με την παράδοση είναι άντρας ντυμένος με γυναικεία ρούχα, που χορεύει γύρω από το Γέρο. Την ομάδα συμπληρώνει ένα πρόσωπο κωμικό, εκείνο του Φράγκου, ο οποίος φοράει μάσκα, ευρωπαϊκό παντελόνι, έχει ένα κουδούνι στο πίσω μέρος της μέσης του και κρατάει ένα κοχύλι στο οποίο φυσάει για να τραβήξει την προσοχή των παρευρισκομένων.

Έχουμε επίσης το “βλάχικο γάμο” στη Θήβα, το “γιαουρτοπόλεμο” στη Νέα Χαλκηδόνα Θεσσαλονίκης, τα “αλευρώματα” στο Γαλαξίδι, το “κάψιμο του μακαρονά” στη Δημητσάνα, τους “μπαμπούγερους” στην Καλή Βρύση της Δράμας τους “κουδουνάτους” στη Χίο και άλλα πολλά αποκριάτικα έθιμα σε όλες τις γωνιές της Ελλάδας.

Καρναβάλια
στην Ελλάδα

